

Razvoj turizma na zaštićenom području Kamenjak

Buršić, Ilenia

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:816176>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-06-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

ILENIA BURŠIĆ

RAZVOJ TURIZMA NA ZAŠTIĆENOM PODRUČJU KAMENJAK

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

ILENIA BURŠIĆ

RAZVOJ TURIZMA NA ZAŠTIĆENOM PODRUČJU KAMENJAK

Završni rad

JMBAG:0303042282, redovna studentica

Studijski smjer: Turizam

Predmet: Ekonomija doživljaja

Znanstveno područje: Područje društvenih znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Trgovina i turizam

Mentor: doc.dr.sc. Aljoša Vitasović

Pula, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ilenia Buršić, kandidatkinja za prvostupnicu poslovne ekonomije smjera Turizam, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____ 2019. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Ilenia Buršić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Završni rad pod nazivom “**RAZVOJ TURIZMA NA ZAŠTIĆENOM PODRUČJU KAMENJAK**” koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ 2019. godine

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	1
1. POIMANJE TURIZMA	3
1.1. Pokretački čimbenici	4
1.1.1 <i>Turistička potreba</i>	4
1.1.2 <i>Turistički motivi</i>	5
1.1.3 <i>Rekreacija</i>	6
1.2. Masovni turizam	6
1.3. Suvremeni turizam	7
1.4. Autentičnost u turizmu	9
2. KAMENJAK	11
2.1. Gornji Kamenjak	14
2.2. Donji Kamenjak	14
3. UTJECAJ TURIZMA NA ZAŠTIĆENO PODRUČJE KAMENJAK	16
3.1. Zaštita prirode i turizam	17
3.2. Turistički pritisak na obalu i more	21
4. ORIJENTACIJE RAZVOJA TURIZMA NA KAMENJAKU	24
4.1. Selektivni oblici turizma	25
4.1.1 <i>Sportski turizam</i>	27
4.1.2 <i>Eko turizam</i>	31
5. ZAKLJUČAK	33
LITERATURA	35
SAŽETAK	37
SUMMARY	37

UVOD

Turizam je danas postao način življenja, svakodnevnica mnogih. U njegove procese mnogi su uključeni direktno i indirektno i svakodnevno poprima sve veća obilježja društvenog fenomena. Kako se preko noći moralo pronaći rješenje za sve veće negativne utjecaje koje je turizam i njegovi tokovi ostavljao na destinacijama, počelo se razmišljati na koje načine spasiti, ali i unaprijediti destinacije, a rješenje se pronašlo u selektivnim oblicima turizma koji kao takvi služe kao svojevrsna zaštita jer imaju obilježja održivosti te poštuju nasljeđe sadašnjih, ali i budućih generacija.

Kako svijet obiluje stresom i polucijom, ljudi sve više prakticiraju zaputiti se u ekološki očuvane destinacije te svoje slobodno vrijeme žele provesti u područjima očuvane prirodne sredine, čistog i nezagađenog mora, očuvanog biljnog i životinjskog svijeta, posebice ako dolaze iz urbanističkih krajeva.

Najjužniji dio Istre, s 30 kilometara razvedene obale prepune slikovitih uvala, uvalica, rtova i plaža je Rt Kamenjak, gdje možete uživati u kupanju ali i vidjeti jedno od najbogatijih nalazišta ostataka dinosaura u Europi na otočiću Fenoliga ili na poučnoj stazi napravljenoj u sklopu Javne ustanove Kamenjak, te svake godine privlači sve više posjetitelja. Upravo iz navedenog, rezervat polako počinje trpjeti posljedice prevelikog priljeva turista, te zahtijeva veću pozornost u načinima pružanja turističkih usluga i kapaciteta kako bi se krenulo stopama održivosti.

Završni rad naziva "Razvoj turizma na zaštićenom području Kamenjak" kao predmet rada ima istražiti turizam Rt-a Kamenjak u Premanturi, bazirajući se na mogućnosti koje se pružaju kroz selektivne oblike turizma za razvoj s fokusom na održivost. Cilj pisanja Završnog rada jest istraživanje literature i proširenje dosadašnjeg znanja čime će se kroz rad pokušati dati smjernice za daljnji, održiviji razvoj.

Tijekom izrade Završnog rada korišteno je više literaturnih djela s područja turizma i ekologije, dok su određeni podaci preuzimati s mrežnih izvora podataka te iz internih izvora. Korišteno je više metoda prikupljanja podataka, metoda

analize i sinteze, induktivna i deduktivna metoda te metoda deskripcije i kompilacije, metoda istraživanja i promatranja.

Završni rad je koncipiran tako da s uvodom i zaključkom sadrži pet poglavlja. U uvodnom poglavlju definira se predmet i cilj istraživanja, prikaz istraživačkih metoda korištenih u radu te izvori podataka.

Završni rad započinje pojmom turizam, gdje se sagledava kako je turizam izgledao nekada, a kako danas. U drugom poglavlju upoznajemo se s Kamenjakom, gdje ćemo proći kroz njegove osnovne podatke, veličini, otocima, uvalama, plažama i sl. Vršiti se podjela na Gornji i Donji Kamenjak, te se upoznajemo s posebitostima svakog od njih. O utjecaju turizma na Kamenjak dotaći ćemo se u trećem poglavlju gdje se osvrćemo na samu zaštitu i održivost prirode u turizmu te sam pritisak na obalu i more koju vrše turistički posjetitelji. Zadnje poglavlje odnosi se na nove orijentacije razvoja turizma na Kamenjaku, gdje su najvažniji selektivni oblici turizma, od kojih neki se već odvijaju no svakako se može još mnogo toga postići ulaganjem znanja i vremena u daljnji razvoj.

Na kraju rada uz zaključak dat će se pregled korištene literature i izvora.

1. POIMANJE TURIZMA

Završni rad započinjemo obradom pojma turizma koji je danas postao jedna od najvažnijih industrijskih grana te iz godine u godinu donosi sve veće prihode. Definicija turizma uistinu postoji mnogo, ponajviše zato što poimanje turizma ovisi o iskustvu i okruženju pojedinca. Turizam najjednostavnije definiramo kao skup odnos i pojava koji nastaju tijekom putovanja i privremenog boravka turista u određenoj destinaciji. Orlić (2013) navodi kako je glavni akter turizma turist, koji je prvenstveno putnik, no isto i komunikator koji prenosi i prosljeđuje materijalne i nematerijalne vrijednosti te sva stečena turistička iskustva dalje. Na sam razvoj turizma uvelike utječu globalizacija, socio-demografske promjene, ekologija, kadrovi, turistička politika, tržište, tehnologija, te gospodarska kretanja, navode Dulčić i Petrić (2001).

Nekadašnji turizam koji se bazirao na masovnosti, zbog sve većih negativnosti danas su zamijenili odgovorniji načini razmišljanja o stvaranju i plasiranju ponude, pa zahvaljujući tome, sve se više ulaže u zaštitu i održivost destinacija. Danas svatko za sebe može pronaći nešto što će mu odgovarati u šarolikoj ponudi, čime se osigurava zadovoljenje želja i potreba mnogih.

Uvođenjem i razvojem selektivnih oblika turizma omogućena je veća diverzifikacija ponude uz veću fleksibilnost. Važna stavka kod razvoja takvih oblika jest poznavanje želja i mogućnosti turista te mogućnosti same destinacije. Od nekadašnjeg unificiranog proizvoda, danas svatko ima sebi na biranje. Današnje lice turizma je kooperativno i ekološki sve više nastrojeno jer se sve više uviđaju negativnosti pretjerane posjećenosti destinacija.

Nastavak Završnog rada u prvom poglavlju se osvrće na nekadašnji masovni turizma, te današnji, novi. Osvrnut ćemo se na pokretačke čimbenike u turizmu te problemu autentičnosti u njemu.

1.1. Pokretački čimbenici

Kada govorimo o čimbenicima u turizmu, bitno je napomenuti kako je njih mnogo. Pirjevec (1998) navodi kako postoje mnogi čimbenici koji imaju svoj utjecaj na mnogo, poput formiranja, ponašanja i potrošnju turističke potražnje... "koja svojom prisutnošću u određenom prostoru i vremenu, koristeći različite turističke objekte, izaziva mnogobrojne međuzavisne odnose, bilo socijalnog bilo gospodarskog značenja." (Pirjevec, 1998; 20)

Pod pokretačke čimbenike autor dalje nabroja potrebe i motive turista te rekreaciju.

1.1.1 Turistička potreba

Kao turističku potrebu autor naglašava potrebu za privremenim napuštanjem svog domicila radi bijega od svog poznatog okruženja. Bijeg od standardnog provedenog vremena koje u svom domicilnom okruženju provodi svaki dan. Svaka standardna potreba može se naći i u vidu turističke potrebe, jer kako navodi Pirjevec(1998;25) "...turističke potrebe javljaju kao nadogradnja osnovnim potrebama, tj. nakon zadovoljenja primarnih, egzistencijalnih potreba."

Kada se govori o turističkim potrebama, mnogi autori turističke literature koriste se Maslowljevom Teorijom ljudske motivacije koja se sastoji od sedam potreba:

1. fiziološke potrebe,
2. potrebe za sigurnošću,
3. potrebe za pripadnošću,
4. potrebe za poštovanjem,
5. potrebe za samoostvarenjem,
6. potrebe za znanjem i razumijevanjem te
7. potrebe za estetikom.

Prema navedenim potrebama, svaka se može sagledati s turističkog pogleda, a Pirjevec prema autorima Mill i Morrison navodi potrebe i motivacije navedene u turističkoj literaturi prema Maslowu.

Kod fizioloških potreba, motiv je relaksacija, a navodi su: bijeg, opuštanje, olakšanje napetosti, žudnja za suncem. Kod sigurnosti motiv je osiguranje a navodi su: zdravlje, relaksacija, aktivan život. Ljubav je motiv pripadnosti, dok su navodi: društvenost, korijeni, privrženost, socijalni kontakti, zajedništvo, srodstvenost odnosa, međuljudski odnosi i održavanje osobnih veza. Kod potrebe za poštovanjem, motiv je ostvarenje, a navodi: prestiž i status, osobni razvoj, profesionalnost, društvena prepoznatljivost, uvjerenje o nečijem postignuću. Potreba za samoostvarenjem kao motiv ima istinu prema vlastitoj prirodi, a navodi su sljedeći: istraživanje i osobna ocjena, vlastito upoznavanje te zadovoljavanje vlastitih želja. Potreba za znanjem i razumijevanjem kao motiv ima znanje, navodi su: kultura, obrazovanje, želja za lutanjem i zanimanja za druga područja. Estetske potrebe imaju motiv uvažavanja ljepote, a navodi u turističkoj literaturi su okolina i pejzaži.

Ako se sve gore navedeno pojednostavi, Pirjevec (1998) turizam svrstava u sekundarne potrebe, odnosno, ako primarne nisu zadovoljene, do sekundarnih nismo ni stigli, jer ima mišljenje da sekundarne potrebe imaju daleko veći stupanj elastičnosti od primarnih potreba.

1.1.2. Turistički motivi

Sljedeći pokretački čimbenik koju Pirjevec (1998) navodi jesu turistički motivi, koje definira kao "...unutrašnji poticaj čovjeku da se uključi u turističke tokove, a turističku motivaciju tumačimo kao ponašanje čovjeka koji je potaknut tim unutrašnjim pobudama za uključenjem u turističku aktivnost, s ciljem da se zadovolji neka turistička potreba." (Pirjevec,1998;26)

Inače sami motivi bivaju odrednice vrsta turizama, pa tako se može govoriti o različitim vrstama selektivnih turizama ovisno o motivima turista. No, jedan motiv

često nije dovoljan jer je način na koji se turist ponaša jedan složen proces, i na odluku i djeluje određeni splet motiva koji će djelovati na samo zadovoljenje potreba turista. Kako bi se kvalitetno mogao planirati turistički razvoj, Pirjevec (1998) navodi važnost ocjene i predviđanja budućeg ponašanja turista u destinaciji.

1.1.3. Rekreacija

Posljednji pokretački čimbenik biva rekreacija koja je temeljna turistička potreba jer zbog rekreacije će turist napustiti svoje okruženje i uputiti se u nepoznato kako bi obnovio svoje psihičko i fizičko stanje.

Pirjevec (1998) kao sinonim za turizam navodi termin aktivne dinamičke rekreacije. Ovdje je riječ o boravku čovjeka u turističkom središtu, privremenom, koji će se odvijati sve dok čovjek koji putuje ne zadovolji svoje turističke potrebe. Kao cilj takvog putovanja, čovjek ima potrebu odmora, kako bi se vratio kući reinkarniran i bio spreman za vraćanje u svakodnevnu kolotečinu življenja.

1.2. Masovni turizam

Masovni turizam koristio je prirodne prednosti kao turističku atrakciju uglavnom bez ikakvih dodatnih atraktivnih sadržaja. Pretežito je bila riječ o velikom udjelu već unaprijed isplaniranih paket aranžmana koji su bili jednolični i unificirani. Nekadašnji turistički izleti rezultirali bi prevelikom okupacijom prirodnog prostora destinacija, čime bi dolazilo do narušavanja i mijenjanja same kvalitete turističke destinacije. Masovni turizam tako je prema Kušenu (2002) najraširenija vrsta turizma koja je obilježila razdoblje poslije Drugog svjetskog rata koji je imao mnogih nedostataka i negativnih učinaka; ugrozila se ekologija, narušila se kvaliteta življenja domicilnog stanovništva usred prevelikog pritiska turista, javile su se neprimjerene transformacije turističkih destinacija, zagađenje zraka i vode.

Ipak, omogućio je i pozitivne stvari "...nagli gospodarski rast i poboljšanje ekonomske situacije određenih zemalja te privremeno smanjio nezaposlenost." (Orlić, 2013;69)

Masovni turizam kao nekadašnji glavni motiv putovanja imao je vjeru. Kasnije, s razvojem svijeta i mnogih otkrića, poprima drukčije razloge poput lova ili pak vikinških borba, ali i gladi, rata ili pak određenih katastrofa prirodnog obujma. Ne tako davno, ovakva masovna putovanja bila su rezervirana za bogati stalež, no kasnije se s vremenom sve promijenilo. Jadrešić (2010) navodi kako se masovni turizam rodio i razvijao kao sezonska pojava, čime su se generirali i razvili višestruki vanjski negativni utjecaji te je došlo do strukturalne unutrašnje ekonomske negativnosti. Samim time kako ima sezonski karakter, turističkim subjektima donosi umanjene i nedovoljno izdašne ekonomske učinke, što stvara domino efekt jer dolazi do negativnih implikacija turizma, ali i regionalnog razvoja.

Sa sve izraženijim krizama i negativnostima, i samom procesu buđenja svijesti kod pojedinaca, ali i globalne i lokalne vlasti, Jadrešić(2010) navodi kako se tada povećala sama nužnost prelaska u selektivne i održive forme turizma koje će biti društveno prihvaćene.

U nastavku obrade poglavlja "Poimanje turizma" saznat će se nešto više o navedenom suvremenom turizmu.

1.3. Suvremeni turizam

Kao reakcija na negativnosti masovnog turizma, počela su se tražiti rješenja za pravilniju preraspodjelu pritiska na destinacije, čime se došlo do pojma suvremeni turizam. Sve izražajnije potreba za autentičnosti, očuvanosti i fleksibilnosti rezultirala je stvaranjem humanijeg sadržaja za turiste, ali i za domicilno stanovništvo u vidu segmentiranog turizma. Kušen (2002) navodi kako trend suvremenog turizma balansira s lokalnim stanovništvom, odnosno kontaktom između turista i lokalnih stanovnika, zatim se izjednačava s autentičnošću i unikatnim formiranjem iskustva te uživanju u izvornom. Kod suvremenog turizma dolazi do promjene pozicije svih sudionika u turističkoj ponudi. Ovdje je za razliku od masovnog turizma naglasak na odmoru i opuštanju u određenoj kulturi života i rada lokalnog stanovništva, s uključivanjem doživljaja

suvremenog; bilo to edukacija, sport, avantura, gastronomija, kultura i povijest i sl.

Kao suprotnost nekadašnjem masovnom turizmu, uvrstili su se novi oblici turizma, selektivni, koji su pomogli smanjiti prevelik priljev turista u priobalna područja i smanjili pritisak na prometnicama. "Novi turizam naziva se još i turizam specijalnih interesa, odnosno segmentirani turizam, koji nije u opreci s onim masovnim, jer i novi turizam može biti masovan." (Orlić,2013;69)

Iako je Orlić u pravu svojom izjavom, u drugu ruku i Jadrešić (2010;226) daje odličnu konstataciju: "Nema nikakve sumnje da selektivan pristup i selektivni turizam pruža humaniju alternativu masovnom turizmu!"

Njihova misao vodilja jest održivi razvoj i očuvanje postojećeg te se sve više ulaže u razvoj raznih selektivnih oblika turizma. Vukonić (2010) također naglašava održivi razvoj kao rješenje, jer takav oblik razvoja nastoji zadovoljiti potrebe onih koji su sada tu i onih koji će tek doći, uz sustavnu zaštitu resursa zadovoljavajući ekonomske, socijalne i estetske potrebe u očuvanju kulturnog integriteta, biološke raznolikosti i ekološkog procesa te svih popratnih pomažućih sustava.

Iako je suvremeni turizam kao i masovni rezultirao određenim negativnostima, početak razvijanja selektivnih oblika rezultiralo je time da je diverzificirana ponuda omogućila valorizaciju različitih kulturnih dobara uz provođenje načela održivog turizma što je pozitivno utjecalo na sam razvoj.

"Vrlo je teško stvoriti jednostavnu sliku o turizmu. Previše je čimbenika u igri." (Pirjevec, 1998;18)

Turizam se iz korijena izmijenio, i danas je postao nešto sasvim suprotno nekadašnjemu, primarna stavka postala je zaštita okoliša i održivost destinacija jer treba nešto ostaviti i budućim naraštajima. U suvremenom, selektivnom turizmu, pobijedit će onaj koji je u uskoj povezanosti s tržištem, nastoji pratiti ponudu i potražnju te konstantno ulaže u razvoj kako ponude tako i djelatnika koji su nositelji te ponude.

Jadrešić (2010;341) kaže "...ne mijenjati odijela već svoja uvjerenja." Važno je biti što bliži korisnicima kako bi se najbolje iskoristile sve blagodati, ekonomske i društvene, od suvremenog turizma.

1.4. Autentičnost u turizmu

Kada je riječ o onome što turist očekuje u određenoj destinaciji, njemu je bitno da doživi izvorno; autentično, dakle ono nešto što je stvoreno zbog tradicionalnih razloga od osobe koja se razumije u tu tradiciju. Želi imati doživljaj uz aktivnost i sudjelovanje u autentičnom i realnom. Koliko kvalitetnu ponudu će određena destinacija imati, uvelike ovisi o samoj autentičnosti njena sadržaja što će omogućiti izdvajanje od ostalih, te izlazak iz unificirane ponude, dok će nešto autentično kod turista omogućiti kvalitetno turističko iskustvo jer smo mu u ponudi osim osnovnoga, ponudili dodanu vrijednost. Autentičnost u destinaciji veoma je tražena, i smatra se bitnim segmentom turističke ponude.

"...autentičnost određenog sadržaja omogućuje receptivnoj zemlji kvalitetu turističke ponude te različitost i jedinstvenost kao glavnu atrakciju." (Orlić, 2013;74)

U trenu dolaska turista u destinaciju, autentičnost se izgubi prvenstveno zato što taj isti turist nije dio te destinacije, nije autentičan, a Orlić (2013) prema Olsen (2002) navodi kako autentičnost u turizmu zahtijeva mijenjanje uloge turista-njegovo upoznavanje s načinom života i življenja i prihvaćanje takvog načina kao svojeg, gdje za autentično dakle treba točno prezentirati prošlost i sadašnjost. Kako se turizam razvija, tako se i sama autentičnost razvija u skladu s turizmom, jer određene stvari koje se u početku počinju organizirati kako bi turisti imali dodanu vrijednost u destinaciji, s nekim vremenom jednostavno postaju sastavni dio destinacije. Autorica dalje navodi razmišljanja nekih ljudi da su turisti ti koji potiču razvoj očuvanja kulturne baštine, a drugih je pak strah kako će turisti tu autentičnost osporiti.

Nešto što je postojalo prije i nešto što se do sad izmijenilo, također biva autentično kao npr. "stari boškarin radnik" i "novi " boškarin na tanjuru, te prema riječima Orlić (2013;78): "Identitet, pa i autentičnost, promjenjiva je kategorija, nikako jednoznačna."

S mnogo ponude koja se turistima nudi, oni u destinaciji traže ono nešto što će njima predstavljati autentično i biti njihova turistička motivacija, nebitno da li je to nešto staro ili nešto novo. Koliko i na koji način turist proživljava i doživljava navedenu autentičnost, uvelike ovisi o samoj uključenost domicilnog stanovništva u komunikaciji s turistom, jer ipak je domicilno stanovništvo nositelj kulture destinacije. Naravno, bitno je napomenuti kako se u destinaciji ne može uvijek očekivati stopostotna autentičnost jer živimo u svijetu koji se preko noći mijenja, dakle, samu granicu autentičnosti teško je striktno odrediti.

2. KAMENJAK

Poluotok Kamenjak s pripadajućim akvatorijem jedan je od najljepših zaštićenih dijelova prirode u Istri, i poznat je po svojoj razvedenoj obali i brojnim uvalama i uvalicama. Prema Skoko et. al. (2013) Kamenjak je smatran prostorom bogate prošlosti.

"...Kamenjak je u razdoblju socijalizma služio kao vojni poligon, a manje kao kupališna destinacija. U jednom je od planova na njemu trebao biti izgrađen stacionarni poligon s bunkerima i drugim popratnim čvrstim objektima, što bi zauvijek zakočilo razvoj mjesta. To je vještim manevrom uspio spriječiti general pukovnik JNA i rođeni Premanturac Ivan Mišković, a rt je nastavio služiti povremenim vojnim vježbama." (Žagar, 2013;277)

Do 1996. godine Kamenjak je korišten za kupanje, a te iste godine proglašen je značajnim krajolikom, a 2003. godine zaštićenim krajobrazom. Skoko et.al. (2013) navode kako se u vapnenim stijenama kriju brojni fosilni ostaci davno izumrlih organizama starih oko 100 milijuna godina, čime se Kamenjak uvrštava među najbogatije nalazište rudistnih vapnenaca u Europi.

Nalazi se u Istarskoj županiji, oko 12 kilometara od Pule, u mjestu Premantura koja je poznata kao najjužnije mjesto u Istri. "Premantura je poput krune Kamenjaka, njegova ishodišna točka, zadnji urbani trag prije ulaska u prirodni raj poluotoka." (Skoko et.al., 2013;20)

Iz Premanture do Kamenjaka može se doći automobilom, biciklom, brodom, *quad*-om, vlakićem ili "*military truck*" taksijem. Ulaz na područje Donji Kamenjak i medulinski arhipelag naplaćuje se za vrijeme ljetnih mjeseci za motorna vozila, dok je ulaz za bicikliste i pješake besplatan. Ulaz na Gornji Kamenjak se ne naplaćuje.

Na mrežnim stranicama Javne ustanove Kamenjak (www.kamenjak.hr) navedeno je kako se na područje Kamenjaka ulazi kroz dva ulazno/izlazna punkta: ulazno/izlazni punkt Paredine, na samom ulazu u Premanturu te na ulazno/izlaznom punktu Rupine, do kojeg se dolazi nakon što se prođe kroz selo Premantura, a može se ući isključivo uz posjedovanje pretplatničke (*prepaid*)

ulaznice koja se može kupiti u obližnjim turističkim info punktovima i agencijama Mareta tours, Koralina, J.E.M. Trade, Sol Deus u Premanturi i Albatours u Puli gdje se osim *prepaid* ulaznice mogu kupiti i standardne. Standardne ulaznice se također mogu kupiti na ulazno/izlaznom punktu Paredine. Tijekom ljetnih mjeseci otvoren je i prodajni punkt na početku mjesta Premantura, u blizini sportskog igrališta. Radno vrijeme naplatnih punktova za ulaz na područje Donjeg Kamenjaka i medulinskog arhipelaga je od 7 do 21 sat, a svi posjetitelji moraju napustiti područje Donjeg Kamenjaka i medulinskog arhipelaga do 22 sata. (www.kamenjak.hr)

Vremenski uvjeti na Kamenjaku drugačiji su od onih u okolnim mjestima. Rt Kamenjak okružen je morem s tri strane te kao takav ima osobine otoka kada se govori o klimi. S niskom nadmorskom visinom, kiša ovdje nije česta, a ako koji oblak naiđe, brzo nestane nošen vjetrom. Temperaturne razlike na Kamenjaku bivaju minimalne amplitude, no vjetar u trenutku zna promijeniti smjer. Skoko et.al. (2013) navode kako Kamenjak odlikuje čak 2.300 sunčanih sati godišnje, što u prosjeku biva 6,5 sati dnevno, a zapadna obala Kamenjaka je strmija, dok sjevernim dijelom poluotok zatvara medulinski zaljev. Floru Kamenjaka sačinjava čak 591 biljna vrsta, neke su i endemske, njih čak 37 spada u kategorije pred izumiranjem, dok je 62 biljnih vrsta ugroženo što je čak 10,6% ukupne flore Donjeg Kamenjaka. Ovdje se nalazi također 30 različitih vrta orhideja čime je Kamenjak postao najbogatijim nalazištem orhideja u Istri.

Što se tiče životinjskog svijeta, nalazimo 146 evidentiranih ptičjih vrsta (130 ugroženih), preko 50 vrsta leptira, brojne kukce, gmazove sisavce i ostale životinjske vrste. Također tu se nalaze i šišmiši kojima se u posljednje vrijeme posvećuje posebna pozornost. Od zaštićenih gmazova susreću se zelembać, zidna gušterica, blavor, šara poljarica, kravosas i crni gad. Samo podmorje ima bogati riblji fond zahvaljujući razvedenosti obale i mnogobrojnom raznolikošću morskih staništa. Zakonom o zaštiti prirode podmorje Kamenjaka nastanjuje plemenita periska, prstac te puž zupka, te morski krastavci. Jedan od ljepših prizora koje može netko doživjeti na Kamenjaku jesu dupini koji se mogu vidjeti duž zapadne strane poluotoka, posebice u jesensko razdoblje.

NA Rtu Kamenjak nalazimo 11 nenaseljenih otoka i otočića (Bodulaš, Ceja, Fenoliga, Levan, Trumbuja, Fenera, Šekovac, Lavanić, Porer te Premanturski i Pomerski šoj) te preko 30 uvala i uvalica (Podlokva, Dražice, Školjić, Škokovica, Golica, Mali Portić, Portić, Škaram, Debeljak, rt Franinu, Sv. Mikule, Velika Kolombarica, Mala Kolombarica, Velike Kršine, Radovica, Toreta, Njive, Plovanije, Polje, Pinižule) od kojih je do nekih iznimno lagano doći dok se pak do nekih mora pošteno potruditi, no kasnije je sve vrijedno truda. Posebice otočić Fenoliga, koj je smješten na južnom rubu Kamenjaka, a skriva nalazište dinosaurovih stopa gdje ih je pronađeno čak 146, a posloženi u šest pravilnih staza .

Mnogi posjetioci na Kamenjaku osjete navalu posebne snage pozitivne energije, čemu su zaslužne energetske točke koje slovenski autor Marko Pogačnik opisuje u svojoj knjizi "Zmajeve linije". Te linije smatrane su litopunkturnim meridijanima, gdje se na njima i njihovim sjecištima javljaju snažna izvorišta pozitivne Zemljine energije.

Rt- om Kamenjak upravlja Javna ustanova Kamenjak, osnovana 2004. godine s ciljem upravljanja zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Općine Medulin. Ustanova skrbi o dvije park šume, Kašteja i Brdo Soline kod Vinkurana, te o dva značajna krajobraza, Donji Kamenjak i medulinski arhipelag i Gornji Kamenjak. (www.kamenjak.hr)

"Upravo su surova ljepota i osjećaj da se nalazite na kraju svijeta priskrbili ovom malom poluotoku južno od Pule kultni status među hrvatskim kupačima. Neizgrađen, zaštićen prirodni rezervat Kamenjak, prikriven vrijeskom, grmljem i samoniklim biljem, prošaran je labirintom neutabanih staza. Sve to uokviruje niz šljunčanih uvala i skrivenih stjenovitih plaža okupanih kristalno čistim plavozelenim morem." (www.lonelyplanet.com)

O ljepotama Kamenjaka 2012. godine pisao je jedan od najpoznatijih svjetskih turističkih vodiča *Lonely planet*, te je Kamenjak uvrstio na svoju listu najskrovitijih plaža na svijetu.

2.1. Gornji Kamenjak

Gornji Kamenjak obuhvaća brdoviti lanac poznat kao Monte Kope i dva otočića: Premanturski i Pomerski škoj. Područje Gornjeg Kamenjaka smjestilo se između mjesta Premantura i Volme, te predstavlja prostor iznimne krajobrazne vrijednosti prekriven različitim staništima. (www.kamenjak.hr)

Proteže se na oko 3.500 metara dužine od mjesta Volme pa sve do Premanture, s desne strane iznad glavne prometnice koja iz Pule vodi u Premanturu, a s lijeve obuhvaća i područje autokampa Tašalera te Šćuzu, morskim zidom zatvoren komadić mora prema Pomeru. Područje je isprekidano mnogobrojnim stazama, idealnim za šetnju ili vožnju biciklom i posjetiteljima pruža pogled bezvremenske ljepote. S Gornjeg Kamenjaka pruža se pogled na Premanturu, Volme, Pomer, Banjole, Medulinski zaljev, Donji Kamenjak i Pulu u daljini. (Skoko et.al., 2013;14)

Ulaz na Gornji Kamenjak otvoren je za sve posjetioce tijekom cijele godine i se ne naplaćuje.

2.2. Donji Kamenjak

Donji Kamenjak većini je poznat kao rt Kamenjak. Svojom površinom obuhvaća poluotok na koji se može doći cestom iz Premanture, a dugačak je 3,4 km te širine 500 i 1 600 metara te je označen kao čudo prirodne arhitekture.

"Uz 30 uvala i 11 otočića njegov prirodnu raskoš čini i čak 600 biljnih vrsta koje rastu na ovom području, među njima 30 vrsta orhideja, a dvije su endemske. Prebogata je kopnena fauna, a već ronjenjem u plićaku moguće je svjedočiti i čudesnoj biološkoj raznolikosti podmorja Kamenjaka. Ulazak na područje Donjeg Kamenjaka se tijekom turističke sezone naplaćuje." (Skoko et.al., 2013;16)

Na mrežnim stranicama Javne ustanove Kamenjak (www.kamenjak.hr) navodi se kako je područje Donjeg Kamenjaka uvršteno u Ekološku mrežu Natura 2000 zbog staništa i vrsta prioriternih za očuvanje.

U neposrednoj blizini ulaza na područje, nalazi se lokva koja je obnovljena 2015. godine, kako bi se sačuvala kulturno povijesna uloga u životu lokalnog stanovništva te održalo stanište životinjskog i biljnog svijeta. Nastala pod

utjecajem čovjeka, ona je dom mnogim biljnim i životinjskim vrstama te ima veliki značaj za biološku raznolikost. Od 2012. godine ustanova podupire uzgoj stoke te je uređen tor za čuvanje Istarskog goveda boškarina na Kamenjaku gdje možete pogledati i naučiti ponešto o ovom tihom promatraču povijesnih mijena u Istri. U blizini uvale Polje nalazi se farma na kojoj se još uvijek može vidjeti autohtono istarsko govedo, te se skupa s istarskim ovcama provodi ispaša u vidu tradicionalne poljoprivrede što se smatra kao bitan čimbenik u očuvanju biološke raznolikosti područja. (www.kamenjak.hr)

3. UTJECAJ TURIZMA NA ZAŠTIĆENO PODRUČJE KAMENJAK

Kako se prirodne ljepote i rijetkosti smatraju osnovnim turističkim faktorom privlačnosti u turističku destinaciju, svaka turistička politika kao osnovnu zadaću ima izvršiti zaštitu i vrednovanje u kontinuitetu između odnosa prirodnih i antropogenih čimbenika. "Atraktivnost prostora na kojem se formira turistička ponuda prvi je preduvjet koji treba biti ispunjen da bi netko (čitaj: turist) uopće pokazao interes za tim prostorom. Atraktivne značajke tog prostora mogu biti prirodnog ili društvenog karaktera, odnosno najčešće govorimo o izmiješanosti tih atraktivnosti." (Pirjevec,1998;78)

Gledano godinama unazad, Alfier (2010) navodi kako je primitivni čovjek tad prirodu iskorištavao uglavnom u preživljavalačke svrhe. Današnji čovjek manje radi takve stvari, da je koristi za preživljavanje sebe i obitelji, već je koristi iz čisto lukrativnih razloga. Tako se javila negativna posljedica, ekološko zagađenje i degradacija okoliša. Nekontrolirano korištenje zaštićenih te ujedno i turistički frekventnih mjesta i destinacija, veoma lagano može dovesti do njihova uništenja i degradacije lokalnog kulturnog i prirodnog nasljeđa. Jadrešić (2010;92) navodi kako je turizam "...postao je jedna od najrelevantnijih prostorno - geografskih pojava, i uz industrijalizaciju i urbanizaciju, jedna od najsnažnijih činitelja presije na prostor i najpogibelnijih uzročnika rasprirodnjavanja prirode, upravo tamo gdje je priroda najljepša, najprivlačnija...i najosjetljivija."

Kako svake godine na Kamenjak dolazi sve više posjetitelja, njihova sve veća penetracija izaziva sve veći pritisak, koji bez poduzimanja određenih mjera, za turizam Kamenjaka i Premanture može imati razarajući efekt. Samom turistifikacijom loše se utječe na prirodni prostor rt-a Kamenjak.

Svaka današnja ponuda koja se bazira na prirodnom okruženju, biva u potpunosti konzumirana od strane turista. Turistička ponuda na Kamenjaku u pravilu ima obilježja sezonalnosti, odnosno ista ponuda ne koristi se istim intenzitetom tijekom cijele godine. Dosadašnji turizam na Kamenjaku, nažalost utjecao je negativno na određene dijelove koji su pod prevelikom priljevom turista nažalost možda već i nepovratno uništeni i devastirani. Kako je riječ o zaštićenom području, kontrole utjecaja turizma trebale bi biti prve na popisu

provođenja, no one se ili ne provode ili provode, ali u minimalnim količinama te nedovoljno stručno i nisu potkovanе s dovoljno znanja.

Zaštita prirode kada je riječ o turističkoj destinaciji treba biti primarna stavka i odvijati se u kontinuitetu. Zatvoriti ulaze i zabraniti ljudima da ulaze u potpunosti, nije nikakvo rješenje. Pametne ideje su one koje se moraju naći, a nije teško doći do njih. Sve veći prodor turista u zaštićeno područje zahtijeva takva rješenja jer se određena sustavna kontrola ne može provoditi toliko efikasno ako ona ne postoji.

Jer, kako navodi Alfier problemi (2010;48-49) "... ne mogu se više rješavati pojedinačno i u lokalnim, regionalnim i nacionalnim granicama. Rješenja za te probleme valja tražiti u općim internacionalnim modelima uređenja i zaštite turističko- rekreacijskih prostora, koji počivaju na ocjeni općih potreba zaštite preostalih dijelova nerasprirodne prirode i na općim obavezama respektiranja odlika prirode što ljudima mogu pružiti užitke koje im industrijska civilizacija oduzima i koje im ničim drugim ne može nadomjestiti."

U nastavku trećeg poglavlja Završnog rada istraženi su načini zaštite prirode u turističkim destinacijama te pritisak turista na obalu i priobalje Kamenjaka.

3.1. Zaštita prirode i turizam

Turizam je djelatnost koja se najviše bazira na prostoru jer prirodne ljepote i rijetkosti spadaju u najbitnije privlačnosti koje određuju turistov dolazak u destinaciju te je u velikom postotku turizam o tom istom prostoru i ovisan, pa samu problematiku zaštitu prirode u turizmu treba doživjeti kao izazov. Negativnosti toga vidljive su na samom prostoru te u ekološkom vidu jer poradi okupacije prirodnog prostora te pretjeranog iskorištavanja dolazi do pretjerane agresije na prostor i saturacije pojedinih lokacija. Alfier (2010;XII) navodi kako je "...poznavanje suvremenih oblika zaštite prirode vrlo važno s turističkog gledišta, jer od režima zaštite ovise mogućnosti, oblici i granice turističkog iskorištavanja pojedinih područja".

Danas je turizam najsnažniji činitelj pritiska na prostor, ali i jedan od najpogibelnijih uzročnika rasprirodnjavanja prirode, navodi Jadrešić (2010) i takve

stvari se događaju upravo na onim mjestima gdje je priroda najljepša i privlači turiste te kao takva s njihovog gledišta je najvrednija, no bitno je napomenuti da je baš zbog navedenog ta priroda i najosjetljivija.

Paradoksalno je što se na Kamenjak, koji je zaštićeno dobro, dozvoljava toliki prodor sve većeg broj turista i nemoguće je provoditi efikasnu kontrolu svih njih, a prevelika ljudska okupacija tog prostora mijenja same kvalitete na vidljiv i nevidljiv način. Prekrasan prostor sve više doživljava preveliku okupiranost čime će se Kamenjak, ako se brzo ne dođe do nekih adekvatnih i pozitivnih rješenja, obezvrijediti. Takvo uzurpiranje prirode i njenog biljnog i životinjskog svijeta naprosto treba usporiti jer kasnije će biti prekasno i morat će se sve iz korijena sasjeci i pustiti određeni broj godina da se priroda uopće regenerira, no nikada to neće biti kako je nekada bilo, prije nego su počeli agresivni prodori turista.

Trenutačno turisti doslovce gutaju prirodu prostora i imaju mnogo utjecaja na svu prirodu i njene elemente. Jednom kada nastupi potpuna degradacija prirodnih i turističkih uvjeta Kamenjaka, smanjit će se, ako ne i nestati sama turistička privlačnost. Za njegovu zaštitu možda bi najbolja situacija bila zabrana pristupa u trajanju dvije godine, kako bi se flora i fauna oporavile, no opet u drugu ruku, ne može se domicilnom stanovništvu (prvenstveno), a posebice Premanturcima, zabraniti pristup prirodnom dobru koje je tamo već tisućama godina. Fizička barijera u svrhu zaštite ne slaže se sa samom psihologijom kako rekreacije tako turizma, a zbog toga turisti i dolaze u ovu destinaciju. Možda nije stvar u zabrani, već u moralnom shvaćanju pojedinaca o zaštiti prirode i razvijanje svijesti o tome. Možda bi pametna ideja bila isključivanje Kamenjaka iz ekonomskog iskorištavanja određenim načinom upravljanja njime jer današnji način življenja čovjeku je dao previše slobodnu ruku i mišljenje kako je uredu da zadire u prirodne odnose, pa je time pitanje koje visi u zraku gdje je granica ekonomskog iskorištavanja a gdje ekonomskih potreba, te koji su najbolji načini zaštite, pa bi bilo idealno za početak ograničiti daljnje intervencije u prirodnom prostoru, ali samo one koje narušavaju taj prostor (pri tom smatram i izgradnju "*beach barova*" koji ne poštuju prirodu i ne izgrađuju se prilagođavajući njoj kao narušavanje prostora).

Sam način na koji će se vršiti daljnja zaštita prirodnog područja će dati daljnje turističke pozitivne ili negativne rezultate, jer s turističkog gledišta, ono što je prirodno, čisto i netaknuto, ono je što ih privlači te shodno tome važno je koristiti i stvarati nove i moderne oblike zaštite prirode. No stvaranje nije ono što će pomoći ako se ne dovede do preodgoja svijesti pojedinaca o tome kolika je postala urgentna potreba o zaštiti prirodnih bogatstava.

"Prirodu i različite njene resurse treba čuvati i štiti, a zaštita je borba bez pobjednika, pa to nije nimalo lako i bezazleno. To je, naime, dugoročan i složen proces u kojem treba sudjelovati cjelokupno stanovništvo određenog područja, a ne samo upravna i društvena tijela i vlasti..." (Jadrešić, 2010;90)

Na Službenim mrežnim stranicama Istarske županije (www.istra-istria.hr), ravnateljica Kamenjaka Šarić kao najveći izazov u upravljanju je izdvojila spoj održivog turizma i zaštite prirodnih vrijednosti, te se osvrnula na niz planiranih projekata poput adaptacije prometnice i uvođenja alternativnog prijevoza kojim se želi smanjiti opterećenje područja motornim vozilima. Plan Javne ustanove Kamenjak također je prenamjena zapuštenih, neperspektivnih vojnih objekata i njihova integracija u turističku infrastrukturu značajnog krajobraza Donjeg Kamenjaka. Župan Flego prilikom svog posjeta i razgovora s ravnateljicom naglasio je kako Kamenjak ima veliki potencijal, a posebno je izdvojio ciklo te kulturni turizam, što je na tragu i županijske Strategija razvoja turizma. Trenutačno je uređeno oko 11 km biciklističkih staza na Donjem Kamenjaku te 8,5 km na Gornjem Kamenjaku, navodi se na mrežnim stranicama Istarske županije. (www.istra-istria.hr)

Svakako, važno je napomenuti kako se na Kamenjaku već provode određeni edukacijsko rekreacijski projekti koji su se ovdje našli u vidu zaštite prirode i okoliša, odnosno tu su s ciljem održivosti turizma: edukativno-rekreacijska staza Putevima dinosaura, poučna staza, osjetilno-didaktička šetnica Gradina, Čudesni svijet podmorja Donjeg Kamenjaka i medulinskog arhipelag- Atlantida, Kuća prirode Kamenjak i školski programi. Nažalost, obzirom na količinu posjetioca turističkog mjesta, takvih programa i projekata trebalo bi biti mnogo više. Zbog same svoje vrijednosti, važno je početi provoditi sustavnu zaštitu prirode na Kamenjaku i treba zauzeti posebno mjesto u daljnjim razmatranjima načina

ekološke održivosti destinacije. "Dok se iskorištavanje prirode u turističke svrhe vrši pomnjivo i u određenim granicama, turizam je, kao gospodarska djelatnost i masovni odgojno- rekreativni pokret, poseban oblik zaštite prirode." (Alfier, 2010; 10)

"Turizam je veliki konzument kvalitetnih prostora i zato se često naglašava da je u pravu prostor namijenjen turizmu vrlo ograničen i da može vrlo brzo postati i ograničavajući faktor turističkog razvitka." (Pirjevec, 1998;189)

Važnost se tako očitava u zaštiti, ali i racionalnom korištenju prostora od strane turista i domicilnog stanovništva prvenstveno i razloga što sam doživljaj prirode, onakve kakva je nekada bila, postaje sve veća potreba, kako iz želje tako i iz nužde zbog sve veće urbanizacije života i same njegove mehanizacije što sve više počinje teško padati ljudima, te zaključno tome degradacija općenito prirodnih uvjeta je štetna, a posebice turističko-prirodnih uvjeta destinacije koja "živi" od toga. Ako se u destinaciji takva prirodna baza uništi, šteta se ogleda upravo u navedenim učincima koje turizam donosi destinaciji jer ona ostaje bez svoje bazne stavke koja je u mnogim slučajevima primarna stavka kod turista za odabir upravo te turističke destinacije.

Pirjevec (1998;185) prema Williams i Shaw (1995) navodi: "Ne postoji jednostavni linearni odnos između rasta turizma i ekonomskih koristi za lokalnu zajednicu. U početnoj fazi turizam stvara mnogo radnih mjesta za lokalno stanovništvo, dok povećana potražnja za hranom vodi intenzifikaciji poljoprivrede. Kasnije, tijekom daljnjeg razvitka, sve se više pojavljuju negativne posljedice. To uključuje preveliko iskorištavanje resursa zbog preusmjeravanja investicija iz drugih sektora u turizam, zakrčenost prometa, zagađivanje, uvoz radne snage i konflikti s ostalim korisnicima prostora."

Jadrešić (2010) daje odličnu konstataciju kada je riječ o odnosu turizam i čovjeka, a to je činjenica kako se ne treba gledati samo profit i interes pojedinaca, već društvenu, humanističku i duhovnu moć turizma kao pojave i treba kretati od čovjeka, živjeti za čovjeka i društvo, i u suradnji s čovjekom ali i turizmom; njihovim objedinjenim djelovanjem, graditi njegovu budućnost i opstojnost kao njegovu univerzalnu vrijednost .

3.2. Turistički pritisak na obalu i more

O samom turističkom pritisku na obalu i more dovoljno je u ljetne mjeseci proći destinacijom i sve će biti jasno. Pretrpane plaže, pritisci sa svih strana preko kapaciteta koje destinacija uopće i može podnijeti. Kako je more glavna stavka koja privlači najviše turista, jasno je zašto je maritimni turizam najvažnija komponenta svakog turističkog putovanja.

"Negativne ekološke reperkusije na prostor, manifestirane različitim oblicima utjecanja i djelovanja na kopno, zrak i vodene površine, i po broju učinaka dramatično se povećavaju." (Jadrešić, 2010;146)

Nažalost, sami smo dozvolili da dođe do saturacije. Prirodnu sredinu Kamenjaka uspjeli smo poremetiti jer svakodnevno, iz godine u godinu, sve se više prekoračuju prihvatni kapaciteti ovog prirodnog resursa. Na dosadašnje načine djelovanja treba odlučno reći stop jer ako štete od turizma počnu ići preko granice gospodarske koristi, tada je jako teško vratiti se nazad. Ovakvim procesom turistifikacije vrši se preveliko opterećenje kako za domicil, tako i za gospodarstvo, jer ipak svima je u interesu živjeti od nečega dugi niz godina.

Alfier (2010) u svojoj knjizi "Zaštita prirode u razvijanju turizma" piše sljedeće:

"Sve dok je turizam bio brojčano malen i po socijalnom sustavu monostrukturni, u prostoru točkasto raspoređen i stacioniran, te dok je turistička dokolica imala vremenski dug pasivan ladanjski karakter, veze takva turizma s prostorom bile su jednostavne i čiste, i on nije postavljao neke posebne prostorne probleme. Zbog svega toga takav je turizam za prirodu bio još uvijek gotovo bezopasan. Kad je pak turizam poprimio velike razmjere- po masama ljudi koje okreće u raznim pravcima i aglomerira na velikom broju mjesta i područja, po svojoj mobilnosti i dinamičnosti, po zahvatima koje vrši u prostoru i po broju resursa koje iskorištava da bi zadovoljio nove potrebe i posebne želje povećane heterogene mase turista, te po vidljivim tragovima što ih korisnici novih oblika aktivne turističke dokolice ostavljaju u pejzažu, on je postao jedan od najrelevantnijih prostorno-geografskih pojava i, uz industrijalizaciju i urbanizaciju, jedan od najsnažnijih faktor presije na prostor i najpogibelnijih uzročnika rasprirodnjavanja prirode, upravo na onim područjima gdje je priroda najljepša, najprivlačnija i s turističkog

gledišta najvrednija, ali isto tako i najosjetljivija. Takva su područja upravo obala, otoci i more." (Alfier, 2010;32-33).

More je bogati izvor svakovrsnih elemenata za održavanje i obnovu života, navodi dalje autor te oduvijek je i dalje će fascinirati ljude ljepotom i snagom. "Turistička gravitacija prema moru postaje sve jača i masovnija pod utjecajem povećanja rekreativne potražnje... jer more i morske obale mogu najbolje zadovoljiti te i sve ostale elemente rekreativne potražnje..." (Alfier, 2010;133).

Osim pritiska na more i obalu, tu je i pritisak na prirodu. "Tome još valja pridodati i brojne načine perturbacija što ih turisti uzrokuju u prirodi, posebno u životinjskom svijetu: uznemiravanjem faune lovom i ribolovom; cirkulacijom na kopnu, moru i vodama; bukom motora, muzike i glasova; zasjedama radi fotografiranja i filmovanja životinja; nautičkim skijanjem... nenadanim posjetama špiljama upotrebom svjetla koje škodi fauni što se već milijunima godina naviknula na život u vječnoj tami." (Alfier, 2010; XXX)

Nadalje, problematika osim gore navedene jest u tome što se javlja nekontrolirano branje bilja od strane turista, koji u velikoj većini slučaja nisu upoznati s pravilnikom ponašanja, i zaštićenim, endemskim vrstama koja na ovaj način mogu biti u potpunosti istrijebljene. Osim što se estetski prostor degradira, tu je dakle riječ i o tome da ono bilje koje se bere može nestati, čime se narušava prvobitna ljepota mjesta, a zbog same koncentracije ljudi na Kamenjaku, neku određenu zaštitu i kontrolu teško je provoditi, pa se očekuje kod čovjeka razvijena svijest o prirodi i njenoj zaštiti te o cjeloživotnom učenju. Preveliki pritisak na obalu i priobalje također zagađuje more, a ako je ono zagađeno, štete za turizam su neimenovane. Ipak, prvotna stvar je štetnost na podmorje, na floru i faunu koja privlači određene segmente turista koji prakticiraju npr. ronjenje. Kako se Kamenjak nalazi na otvorenom području, omeđen je s tri strane morem, također se može dogoditi da usred velikih i jakih morskih struja, zagađenja iz okolnih mjesta lako dođu do Kamenjaka, jer struje i vjetrovi lako nose takva onečišćenja.

Jadrešić (2010;97) navodi: "Jedno je sigurno, a u vezi je s korištenjem obalnog (kao i ostalog kvalitetnog) prostora u turističke svrhe, da postoji stalna i ozbiljna opasnost od njegova nekontroliranog i neracionalnog korištenja, a onda i opasnost i zle sudbine onih koji tu stalno žive, ali i onih koji kao povremeni

posjetitelji tu provode svoju dokolicu. Opasnosti su, evidentno je, zajedničke, pa ih, kao takve, treba zajednički razrješavati i moguće eliminirati."

Bez simbioze vidimo nema rješenja, te sami smo odgovorni za prostor u kojem se živi, boravi i posjećuje, jer sa svojim angažmanom ljudi kao pojedinci bivaju zaslužni za sve oko sebe, a ne institucije.

4. ORIJENTACIJE RAZVOJA TURIZMA NA KAMENJAKU

Stupanj atraktivnosti prirodnih resursa jedan je od najvažnijih faktora usmjeravanja turista u određenu destinaciju. Da bi neko područje optimalno iskoristilo sve svoje resurse, mora poznavati svoju ponudu, ali isto tako i spoznati same karakteristike buduće turističke potražnje da se ne bi dogodilo usmjeravanje napora prema krivom tržišnom segmentu. No sama atraktivnost bez održivosti pada u vodu, tako da je iznimno važno voditi računa o održivom turizmu, kojeg prema službenim stranicama za održivi turizam (www.odrzivi.turizam.hr) definiramo kao turizam koji u potpunosti uzima u obzir trenutne i buduće gospodarske, društvene i okolišne učinke, brine se o potrebama posjetitelja, sektora, okoliša i destinacije.

Na Kamenjaku, obzirom kako se vodi kao zaštićeni objekt prirode, teško je reći kako postoje neke stvarne mogućnosti optimalnog iskorištavanja u turističke svrhe, jer sam status zaštićenog područja u startu koči, postavlja granice i određuje što i kako se može, u kolikoj mjeri i koliko efikasno iskoristiti tu prirodu u turističke svrhe. No opet, orijentiranjem na održive oblike turizma- selektivne oblike, postoje mogućnosti, no ako u svijesti pojedinca ne postoji razmišljanje o prirodi i zaštiti, niti selektivni turizam, odnosno njegovi oblici nisu nikakva garancija očuvanja destinacije.

Kada se govori o samim orijentacijama razvoja, prije nego se krene u raspravu i razradu, postoje neke određene stvari koje trebaju biti "podmirene". Mnogo različitih oblika turizma može se razvijati, no ako nema povjerenja turista u činjenicu kako će u našoj destinaciji biti prihvaćeni i širokogrudno dočekani, onda se nema o čemu raspravljati. Stvar povjerenja najbitnija je polazišna točka formiranja i plasiranja ponude, jer turist se želi osjećati sigurnim i znati da je poduzeto sve kako bi se on osjećao najbolje moguće u datom trenutku, bez izigravanja njegova povjerenja. Osim povjerenja, važna stavka je fa on ima kako provoditi slobodno vrijeme, te raznoliku ponudu različitih oblika turizma kako se ne bi dosađivao u destinaciji. Turist uvijek traga za nečim novim, neviđenim u drugim destinacijama, te je potrebno tu njegovu potragu i potražnju zadovoljiti.

U nastavku poglavlja donosi se pregled mogućnosti zadovoljenja navedene potražnje, od kojih su neke već i aktualne i u primjeni, ali i neke koje se mogu sustavno početi sprovoditi u djelo.

4.1. Selektivni oblici turizma

Govor o novim orijentacijama razvoja turizma na Kamenjaku započinje pojmom selektivnih oblika turizma. Današnji ubrzani način života i rada iziskuje sadržaje blokirajuće prirode za sve štetne utjecaje i produkte nagle urbanizacije i načina života. Kako je sadašnji način funkcioniranja čovječanstva ubrzano potpomognut globalizacijskim procesima, sve većoj hipermobilnosti i masovnosti putovanja što je odjednom dovelo do prevelikog priljeva turista u određene destinacije, turizam kakav je danas sve više oko sebe steže omču. Kao jedan od najbrže rastućih ekonomskih sektora na svijetu, kod turizma je potrebitost brzog djelovanja za spas destinacija ubrzo iznjedrila selektivne oblike turizma koji su se našli na putu masovnosti i poslužili kako bi se pravomjerno izvršio priljev i raspodjela turista po destinacijama, uz najbitnije, pažnju na okoliš- unaprjeđivanje ali i popravljjanje već načinjene štete, brizi o domicilnom stanovništvu te sve većim prohtjevima turista.

"Selektivni turizam je sintetički i generički pojam koji označava novu kvalitetu suvremenog i budućeg turizma, koji se prvenstveno temelji na serioznoj selekciji programa, na odgovornom ponašanju svih sudionika, na ekonomskom i ekološkom principu uravnoteženja razvoja." (Jadrešić,2010;228)

Alfier (2010) navodi veliki niz problema koji su bili pokretač razmišljanja o razvoju selektivnih oblika turizma krajem dvadesetog stoljeća, a kriza masovnog turizma u kojoj se on našao ranih 70-tih godina prošlog stoljeća dovela je do početaka razvijanja selektivnog turizma. Tako selektivni turizam definiramo kao ekološki svjestan turizam, koji promatra svijet oko sebe, te pokušava biti odgovoran, autentičan i izvoran, a u odnosu na konkurenciju oko sebe i ekonomski profitabilan, ili ukratko, svi oni oblici turizma koji poštuju gostoprimca i sve kulturno nasljeđe.

Jadrešić (2010) navodi kako se kod spomena selektivnog promatra ideja zadovoljenja duhovnih, duševnih i ekonomsko-tržišnih potreba turista. Sve se

više ulaže u nove pristupe i filozofiju turizma budućnosti. Nadalje, autor navodi kako selektivni turizam obilježava novu kvalitetu i kao takav sadrži obilježja suvremenog i budućeg turizma, gdje je naglasak na kvaliteti i kvantiteti- usluga, ekologija, identitet, humanost, pravomjerna distribucija, uključenost. Posebnost se očitava u njegovoj segmentiranosti i obogaćivanju i produživanju sezonalnosti. Kako je potrošač u selektivnim oblicima turizma iskusan putnik, koji je fleksibilan, ali i individualni potrošač i ima želju i motiv za nove vrijednosti, oni omogućuju postupnu identifikaciju turista s okolinom u kojoj se on nalazi, čime se pospješuje stvaranje doživljaja i dodane vrijednosti što automatizmom dovodi do veće kvalitete doživljaja destinacije i lokalnog stanovništva. Kako je današnje tržište dinamično i promjenjivo iz sekunde u sekundu, nije dovoljno samo imati ponudu, važno je imati i "kupca" za tu ponudu.

"U selektivnom turizmu potpuno se mijenjaju pozicije svih sudionika u turističkoj ponudi, gdje su najuspješniji oni koji su usko povezani s tržištem..." (Jadrešić, 2010;171).

Konstantna ulaganja u poznavanje i razvijanje selektivnih oblika turizma, odnosno mentalnog sklopa turista kojeg takve usluge zanimaju, najvažnija su stavka koja će pomoći u oživljavanju takvih usluga i njihovih sadržaja čime se dobiva na diverzifikaciji ponude destinacije i očuvanju, odnosno zaštiti samog prostora destinacije.

"Turizam će se sve više sagledavati i razvijati kao humanistički i civilizacijsko - kulturološki fenomen, što znači da će se turistička politika oblikovati i razvijati po mjeri (i za) čovjeka." (Jadrešić, 2010;167)

Nadalje navodi (Jadrešić,2010;182): "Ekološka održivost jamči kompatibilnost razvoja s očuvanjem i održavanjem osnovnih ekoloških procesa, biološke raznolikosti i bioloških resursa."

U nastavku obrade poglavlja donosi se pregled selektivnih oblika turizma koji se provode i koji se mogu početi provoditi na Kamenjaku.

4.1.1. Sportski turizam

Čavlek et.al. (2007) za sportski turizam navode kako se on formira kao specijalni oblik turističkih kretanja i jedna od značajki strukturnih promjena suvremenog turizma te obuhvaća sve aspekte sa sportom povezanih dolazaka u određenu turističku destinaciju – od dolaska na sportski događaj do sudjelovanja u turističkim sportovima. Kod sportskog turizma turist putuje u destinaciju s ciljem bavljenja sportom, posjeta određenim sportskim atrakcijama i aktivnostima. Svrstava se u selektivne oblike turizma koje se zasnivaju na motivaciji za putovanjem, te se kao takav može pojaviti u različitim formama pa se tako razlikuje zimski te ljetni sportsko-rekreativni turizam te natjecateljski.

U novom turizmu sport je postao važan sadržaj boravka turista u destinaciji i važna aktivnost unutar ali i izvan turizma- određena događanja promovirat će destinacije, a destinacije će promovirati sportske aktivnosti. Omogućuje pretvaranje pasivnog u aktivan odmor, pa njegov razvoj ima mnogo prednosti, ekonomskih i društvenih, ali i daljnjih razvojnih mogućnosti. Pridonosi novim spoznajama i učenjima jer se javlja potreba za učenjem i savladavanjem određenih sportskih vještina poput jedrenja, ronjenja, tenisa, golfa, jahanja, plivanja, penjanja po stijenama i dr. ako se želimo baviti njima, te kao najbitnije, stječe se navika bavljenja određenim sportskim aktivnostima.

Novu sportsko-rekreativnu ponudu trebalo bi usmjeriti prema planovima budućeg razvoja turizma. Trenutačna sportska i turistička ponuda zahtijeva određenu dozu inovativnosti, obogaćivanja te nadograđivanja i adaptiranja. Usmjeravanje pažnje na trenutačnu ponudu, objekte, sadržaje i ponudu, te ulaganje vremena i truda u kvalitetno stvaranje novih hobističkih i sportskih ponuda, postaje sve bitnije zbog ubrzanog razvoja turizma i brzog zasićenja turista ponuđenim. Ne zaboravimo napomenuti produženje sezone, jer vremenski uvjeti to dopuštaju, te se ne trebamo bazirati samo na 5 mjeseci godišnje, ponudu bi trebalo i može se plasirati minimalno 9 mjeseci godišnje uz promišljeno osmišljavanje sadržaja.

Ronjenje

Ronjenje Kamenjakom pruža doživljaj svim uzrastima. Turisti ali i domicilno stanovništvo rado istražuju bogati podvodni svijet, i mnogo je izbora jer je ronjenje omogućeno tijekom cijele godine zbog izuzetno toplog mora, a najbolje razdoblje jest između svibnja i studenog te je kao tako odlična održiva aktivnost.

"Razvedena obala Kamenjaka odlikuje se velikom raznolikošću morskog staništa i bogatstvom biljnog i životinjskog svijeta, a prema procjeni podmorje nastanjuje nekoliko tisuća vrsta organizama." (Skoko et.al., 2013;110)

Imamo mogućnost upoznavanja flore i faune podmorja, razvijanja ekološke svijesti upoznavanjem netaknutih dijelova podmorja te znanstveno- istraživačka ronjenja. Tečajevi ronjenja održavaju se u organizaciji ronilačkih centara u bližoj okolini Premanture kod kojih možete iznajmiti kvalitetnu i provjerenu opremu ili servisirati vlastitu. Veću sigurnost pri ronjenju omogućava blizina hiperbarične komore koja se nalazi u Puli. Na području Kamenjaka zanimljivost u ponudi je noćno ronjenje, ali i zabilježeni antički brodolom pa se tako na potvrđenim lokacijama u uvali Polje južno od Premanture mogu vidjeti i ostatci brodova.

Windsurfing

Zahvaljujući svojim klimatskim posebitostima te posebnom geografskom položaju, Kamenjak je popularno odredište "*windsurfera*". Kako se ovdje izmjenjuju vjetrovi sa svih strana istočnih i zapadnih smjerova, surferi tijekom cijelog dana mogu uživati na dasci. Sama konfiguracija obale ima sigurne i lako dostupne lokacije za surfanje, a uvala Školjić i auto kamp Stupice veoma su popularna mjesta za "*windsurfing*" na koja tijekom cijele godine dolaze surferi iz Hrvatske i okolnih zemalja, no bitno je znati kako su morske struje na ovom području jake, te se početnicima preporučuje oprez.

Biciklizam

Kamenjak je jako popularan kod zaljubljenika u biciklizam, kako amatera, tako profesionalaca. Od 1997. godine u organizaciji Kluba brdskog biciklizma i ekstremnih sportova "Adrenalina" održava se natjecanje u brdskom biciklizmu "Kamenjak *Rocky trail*". Područje Kamenjaka pogodno je za sve vrste biciklizma zbog svoje guste mreže cesta, cestica te puteljaka, uz prekrasnu pomorsku liniju čime pruža neopisiv doživljaj mnogima. Biciklističke staze na Kamenjaku tako spadaju među najpoznatije na svijetu, navode Skoko et.al. (2013) gdje svake godine prođe nekoliko tisuća biciklista.

Na Kamenjaku se također održava i posebno zanimljiva biciklijada koja se održava za vrijeme punog mjeseca u ljetnim mjesecima. Putevi kojima se može voziti po Kamenjaku razlikuju se po duljini i zahtjevnosti, dok je pretežito svugdje ista ili minimalna visinska razlika i podloga. Broj biciklista na Kamenjaku iz godine u godinu raste, a unazad desetak godina povećao se više puta i brojnim zaljubljenicima Kamenjak postaje sve češći izbor za provođenje godišnjeg odmora.

Na mrežnim stranicama Putovnica.net (www.putovnica.net) navodi se kako je idealno to istraživati biciklom, s obzirom na to da je brzina koju možete postići otprilike jednaka onoj kojom ćete voziti automobil, ne trebate plaćati naknadu za motorna vozila, štite okoliš i k tome se rekreirate.

Jedrenje

S jedrenjem čovjek se upoznao prije više tisuća godina, te je danas smatrano silom života koji opušta i puni baterije. Vještina upravljanja jedrilicom na vodi koja se pokreće isključivo snagom vjetra zahtijeva vremena dok se ne izuči, no zauzvrat nudi mnogo- vrijeme na otvorenom moru, sunčeve zrake, svjež morski zrak, uvale, čisto more, životinjski svijet, otočići i plaže. Kod jedrenja je najbitnije pouzdanost u jedrilicu i njenu opremu, dakle zahtijeva održavanja i redovito obnavljanje.

Jahanje

Jahanje je iznimno zahtijevan sport za one koji se prvi put uključe u njega te zahtijeva psihičku povezanost jahača i konja kako bi se mogli razumjeti znakovi i našla rješenja. U jahanju sve je stvar vremena, znanja te strpljivosti, ali i individualni pristup, kako konju tako i jahaču. Zaljubljenici u prirodu i avanturu mogu uživati u jahanju Kamenjakom i otkrivanju njegovih ljepota.

Pješačenje

Kako danas velika većina stanovništva živi u urbaniziranim zemljama, gradovima i naseljima, potreba za odmorom i upoznavanjem prirode u obliku laganog pješačenja i trekinga postaje sve izraženija, posebice u dijelovima netaknute prirode. Provođenje odmora hodanjem po neutabanim stazama i puteljcima, otkrivajući skrivene kutke, turistu omogućuje doticaj s netaknutom prirodom, najljepšom i u svom izvornom stanju.

Kod pješačenja je zanimljivo kako je ovakav oblik turizma često jedini način dolaska do skrivenih dragulja destinacije, i mogućnost osobnog dolaska do prekrasnih dijelova prirode, spomenika, ostataka, i sl. Sasvim prirodan oblik turizma, ukoliko se naravno turisti ponašaju odgovorno i ne bacaju smeće putem, te ne uništavaju floru i faunu, jedno je od mnogih pozitivnih rješenja koje nudi mnoštvo blagodati kako za prirodu i njeno očuvanje, tako i za turista te njegovo turističko iskustvo. Pješački turizam ne zahtijeva gotovo pa nikakva ulaganja, jer se koristi onim već postojećim, stazama i putovima koji se na tom djelu nalaze odavno. Daje iznimnu mogućnost priznavanja prirode onakve kakva je i njenu nesmetanu konzumaciju u skladu s načelima održivog i ekološkog razvoja. Kamenjak ima mnogo staza i puteva, jedino što treba uložiti jest napraviti kvalitetan i opsežniji vodič, koji će prikazati sve staze i stazice, s upozorenjima o flori i fauni te načinima ponašanja u prirodi.

4.1.2. Eko turizam

Sve više ljudi počelo je razvijati svijest o održivosti, pa se tako ekologija, zaštita okoliša i zeleno razmišljanje i djelovanje sve više primjenjuju. Djelovanje po načelima održivog turizma sve se više počelo primjenjivati pa se tako javio i eko turizam kao selektivni oblik turizma. Ovdje nije riječ samo o zdravom putovanju, već o djelovanju ili pak uvažavanju zaštite okoline. Ekoturizam traži očuvana i prirodno lijepa mjesta za odvijanje, dakle da nisu devastirana od strane ljudske ruke, jer sa svojim principima ekoturizam pomaže čovjeka vratiti prirodi, što je on usred brzih i naglih promjena i globalizacijskih procesa, preko noći izgubio.

Odvija se na mjestima koja nisu devastirana, već imaju svoju očuvanost i ljepotu, a u samom procesu uključena je edukacija o okolišu što omogućuje ponovni doticaj čovjeka s prirodom koji su mnogi tijekom posljednjih godina izgubili. Kod ekoturizma važne stavke su da je on ekološki održiv, podučava o okolišu, zasniva se na prirodi i ima koristi za lokalnu zajednicu.

Čorak i Mikačić (2006) za ekoturizam navode kako prema ostvarenom prometu nije najvažnija vrsta, no svakako se najviše spominje i ima najveću medijsku zastupljenost. Vezuju ga uz avanturistički turizam, turizam u prirodi te često uz ruralni turizam.

Međunarodno društvo za ekoturizam na svojim mrežnim stranicama (www.ecotourism.org) uobličio je načela ekoturizma:

- minimaliziranje negativnih utjecaja na prirodu i kulturu,
- obrazovanje turista o zaštiti okoliša,
- naglašavanje važnosti odgovornog poslovanja u suradnji s lokalnim stanovništvom,
- težnja za maksimiziranjem ekonomske koristi za zemlju domaćina, lokalna poduzeća i zajednice,
- težnja da razvoj turizma ne prelazi društvene i prirodne granice prihvatljivih promjena koje određuju istraživači u dogovoru s lokalnim stanovništvom,
- oslanjanje na infrastrukturu koja je razvijena u skladu sa životnom sredinom.

"Kad se ekoturizam promatra kao koncept, njega prema definiciji UNWTO-a čine svi oblici prirodnog turizma u kojima je glavna motivacija turista promatranje i uvažavanje prirode i tradicionalnih kultura koje dominiraju u prirodnim područjima." (Čorak i Mikačić, 2006;152)

Kako na Kamenjaku postoji mnogo vrsta ptica, čak 146 od čega 130 rijetkih i ugroženih, jedan vid ekoturizma svakako možemo provoditi održavanjem vođenih grupa u promatranje ptice. U svijetu to odavno postoji te sve više ljudi prisustvuje promatranju, a neki od njih su postali i "sakupljači" viđenih ptica koje bilježe u svoje knjižice. Kako bi se uopće moglo provoditi, potrebno je imati vrsnog znalca o pticama, koji bi bio vodič, jer nema ništa gore kada vas vodi nestručna osoba. Na taj način dobiva se održiv način turističkog kretanja koji pomaže očuvati prirodu i vratiti čovjeka prirodi.

5. ZAKLJUČAK

Već postojeća turistička ponuda Kamenjaka dodatno se obogatila s dosadašnjim poticanjem razvoja selektivnih oblika turizma, a daljnja ulaganja i daljnji razvoj kreirat će neke nove segmente u turističkoj ponudi i privući ih još više. Njihovo poticanje odlična je protuteža masovnom, standardnom 3S turizmu jer Kamenjak je više od toga. Potrebno je istraživanje njegovih ljepota na više načina, a ne samo kupujući i sunčajući se. Ulaganja i razvijanje novih ideja trebalo bi pomoći sve većem problemu Kamenjaka, a to je loša raspoređenost turističkih tokova, čime se pokušalo doskočiti povećanjem cijena ulaznica za 100%, no i dalje svakodnevno u vrhuncu sezone Kamenjakom dnevno pređe preko 2 000 vozila! Pravomjernu distribuciju posjetitelja treba što hitnije riješiti kako bi prirodne ljepote Kamenjaka još dugo bile ovdje. Ako se i dalje dozvoli prodor i djelovanja turista, ali i domicilnog stanovništva u neprimjernoj količini i nedopuštenim oblicima, sadašnji izgled, ali i osobina, odnosno karakter kojim Kamenjak odiše, će se degradirati. Važno je imati normative dopuštene količine posjetioca čime će se regulirati koliko toliko ukupni turistički kapacitet apsorpcije koja neće prelaziti nikakve kritične granice zaštite i regeneracije područja iz jednog jedinog razloga, a to je kako se ne bi naglo počela smanjivati vrijednost Kamenjaka.

Kada već posjedujemo takav resurs s kojim možemo razviti mnogo bolji, kvalitetniji i održiviji vid i oblik turizma, potrebno je pravovremeno djelovanje u rekonstruiranju dosadašnje ponude. Turistička destinacija može profitirati ili izgubiti od utjecaja turizma. Sasvim je jasno kako manju štetu na prirodne resurse i lokalno domicilno stanovništvo ima usmjerenje razvoja usko specijaliziranih turističkih proizvoda nego masovnih turističkih proizvoda. Kada se sagleda sam Kamenjak i turiste koji ga posjećuju, nažalost, bez povećanja popratnih sadržaja, razvijanja novih selektivnih vrsta turizma i njegovih podvrsta, činjenica je kako ono što vidimo i dalje ima naznake masovnog turizma zbog pretjeranog pritiska turista na obalu i priobalje, a mnogo manje zbog ostalih oblika turizma i ponude. Ne smije se dopustiti da takav masovni vid oblika turizma bude i dalje osnovni oblik ponude destinacije Kamenjak, jer u suprotnom, doći će do devastacije te neće mnogo toga preostati za buduće naraštaje. Šutnja ne donosi ništa dobro, potrebno je napokon progovoriti jer će se tako potaknuti

ljude na određene mjere kojima će se krenuti, za početak, s ublažavanjem negativnih učinaka, a s godinama možda i do eliminiranja.

Problematika je zaštita okoliša jer je uglavnom pod upravljanjem državne uprave, čime se ona i dalje percipira samo kao određena zakonska regulativa. Shodno tome, bez nekog pravnog sustava koji će služiti kao poticaj i pohvala odgovornog djelovanja prema okolišu teško je nešto postići. Bitno je kod ljudi razviti usađeno razumijevanje, štovanje te djelovanje u očuvanju ekoloških vrijednosti područja kako bi se popularizirala sama ideja održivog turizma a sve u skladu sa zaštitom prirode i okoliša. Bitno je donositi sustavno planirane dokumente sa strogim ekološkim i održivim načelima, i provoditi takvu turističku politiku koja će ići u korist prirodi, ekologiji, kulturi, te naposljetku i ljudima. Bitno je koristiti manje resursa i stvarati manju štetu za okoliš, jer želje i potrebe tržišta mogu se zadovoljiti i na drukčiji način.

Važno je da naučimo učiti štiti okoliš. Ne postoji put koji je lagan i utaban, već ga mi kao pojedinci moramo početi "krčiti". Najveći stupanj brige o okolišu i o lokalnom mora biti u interesu i domicila i turista i države. Priroda je izvor života koji se mora sačuvati i ne smije se kvariti njezinu ravnotežu, međuzavisnost i raznovrsnost te veliku moć samostalnog razmnožavanja.

Jer danas je problem zaštite i očuvanja okoliša postao jednako bitan kao i problem gladi u svijetu.

LITERATURA

Knjige:

1. ALFIER, D. (2010) *Zaštita prirode u razvijanju turizma*, Zagreb, Nebo d.o.o.
2. ČORAK, S., MIKAČIĆ, V. (2006) *Hrvatski turizam- plavo, bijelo, zeleno*, Zagreb, Institut za turizam,
3. ČAVLEK, N., et.al. (2007) *Turizam i sport- razvojni aspekti*, Zagreb, ŠK
4. GEIĆ, S. (2011) *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Split, Sveučilište u Splitu
5. IVEŠA, N. et.al. (2015) *Istarska podvodna priča*, Medulin, Klub za podvodne aktivnosti
6. JADREŠIĆ, V. (2010) *Janusovo lice turizma, Od masovnog do selektivno - održivog turizma*, Zagreb, Plejada d.o.o.
7. KUŠEN, E. (2002) *Turistička atrakcijska osnova*, Zagreb, Institut za turizam
8. ORLIĆ, I. (2013) *Istra kroz tri generacije - između svakodnevne konstrukcije identiteta i turističkog proizvoda*, Pazin, Etnografski muzej Istre
9. PIRJEVEC, B. (1998) *Ekonomska obilježja turizma*, Zagreb, Golden marketing
10. SKOKO, N. (2013) *Kamenjak - Premantura*, Hrvatska, Premantura, Javna ustanova Kamenjak
11. VUKONIĆ, B. (2010) *Turizam – budućnost mnogih iluzija*, Plejada d.o.o., Zagreb

Članci i istraživački radovi:

1. ŽAGAR, I. (2013) *Razvoj turizma u Općini Medulin od konca 19. stoljeća do danas*, Monografija Općine Medulin, Općina Medulin, Medulin, STR. 264-286.
2. ŽUVELA, I. (1998) *Optimalizacija strukture ponude turističke destinacije*, Tourism hospitality management, God. 4, Br. 1, str. 205-219, Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/268516> (pristupljeno 3.11.2018)

Web izvori:

1. *Eco tourism*, www.ecotourism.org (pristupljeno 9.11.2018.)
2. Istarska Županija, *Istarsku župan posjetio JU Kamenjak*, www.istra-istria.hr/index.php?id=2326&tx_ttnews%5Btt_news%5D=3455&cHash=db1707f1e3 (pristupljeno 4.11.2018.)
3. Lonely Planet, www.lonelyplanet.com (pristupljeno 2.11.2018.)
4. Održivi turizam, www.odrzivi.turizam.hr (pristupljeno 5.11.2018.)
5. Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske www.hrcak.srce.hr (pristupljeno 25.10.2018.)
6. Putovnica, *Rt Kamenjak*, <https://www.putovnica.net/odredista/hrvatska/rt-kamenjak> (pristupljeno 28.10.2018.)

SAŽETAK

Nekadašnji turizam koji se bazirao na masovnosti, koje su zbog sve većih negativnosti danas zamijenili odgovorniji načini razmišljanja o stvaranju i plasiranju ponude, pa zahvaljujući tome, sve se više ulaže u zaštitu i održivost destinacija. Današnje lice turizma je kooperativno i ekološki sve više nastrojeno jer se sve više uviđaju negativnosti pretjerane posjećenosti destinacija. Svaka današnja ponuda koja se bazira na prirodnom okruženju, biva u potpunosti konzumirana od strane turista.

Važnost se tako očitava u zaštiti, ali i racionalnom korištenju prostora od strane turista, ali i domicilnog stanovništva prvenstveno i razloga što sam doživljaj prirode, onakve kakva je nekada bila, postaje sve veća potreba, kako iz želje tako i iz nužde zbog sve veće urbanizacije života i same njegove mehanizacije što sve više počinje teško padati ljudima, te zaključno tome degradacija općenito prirodnih uvjeta je štetna a posebice turističko prirodnih uvjeta destinacije koja "živi" od toga.

Ključne riječi: selektivni oblici turizma, Kamenjak, zaštita okoliša, upravljanje razvojem

SUMMARY

Former tourism that has been based on mass, which, due to the growing negativity, has now replaced the more responsible ways of thinking about the creation and placement of the offer, and thanks to this, it is increasingly invested in the protection and sustainability of destinations. Today tourism is co-operative and ecologically increasingly inclined because more and more are being seen all the negativity of the overvisit of destinations. Every offer today, based on a natural environment, is being fully consumed by tourists.

It is important to protect and rationally use the space by tourists but also the locals, primarily because the experience of nature, like it once was, is becoming a growing necessity, both from desire and from necessity due to the urbanization of

life and its mechanization which is increasingly starting to be difficult for people, and in conclusion the degradation of the generally natural conditions is harmful and especially the natural conditions of the destination that "lives " of it.

Keywords: selective forms of tourism, Kamenjak, environmental protection, development management